

UNITÁRIUS IRÁTMISSZIÓ
Budapest, V., Kollár-ú. 4. sz.

UNITÁRIUS KIS KÖNYVTÁR.

Szerkeszti

Derzsi Károly,

budapesti unitárius lelkész.

(II. ker. fő-utca 8. sz.)

XIV.

Tartalom:

Imaház megnyitó ima és beszéd.
Derzsi Károlytól.

Ára 5 kft.

BUDAPEST.

NYOMATOTT BAGÓ MÁRTON és FIÁNÁL.

1884.

Imaház megnyitó ima és beszéd.

Derzsi Károlytól.

(Elmondattott a hódmező-vásárhelyi unitárius leány-egyházközség imaháza megnyitási ünnepélyén, 1884. augusztus 17-én.)

I M A.

Isten, végtelen lény, mennyei jó Atyánk! miként szomju szarvas hűsítő csermelyhez, mint fáradt vándorok a puszták virányán üditő forráshoz, mint bágyadt gyermekek az igaz szeretet nyugtató öléhez, mint gyenge kis madár — a dalra új hangot nyerni — árnyat adó lombhoz — — hozzád jövünk az élet zajából egy szent pihenőre; hozzád, hogy itt lelkünk feléd szállva, lelked erejéből új életet nyerjen; hozzád, hogy itt szivünk feléd emelkedve, szentséged fényözönében megtisztuljon, megszentüljön; hozzád, hogy itt gondolatunk meg-megállva, elmerengve s fölebb-fölebb szárnyra kelve, egy pillantást vessen végtelenségbe; hozzád, hogy itt kebelünkben az érzelem ömledezve, ajkainkról szent hymnuszunk ellebbenve, és a hála tiszta árja, hő imába egybefolyva, szálljon feléd, oly magasra, magasabbra miként az ég; hozzád, hogy itt kegyelmedért, jóságodért esedezve, oszoljanak életünknek fellegei, s áldó kezed intésére derüljenek szebb jövőnknek reményei.

Kihez is mehetnénk máshoz, oh nagy Isten, örök szellem! Hiszen te vagy a mindenségnek élete. Te vagy mindenekben minden, és mi is tebenned és te általad vagyunk, élünk és mozgunk. — Kihez mennénk máshoz; hol, kiben és miből merithetnénk lelki erőt, felüdülést, új életet? — Hiszen „e csodás mindenségnek Élete, fénye te vagy egyedül. A föld

mosolya, fénye égnek, Csak vissz-sugárok arczod fényibül; Mindenütt ragyog teremtő kezed, Minden, mi szép s dicső, Uram, a tied!“ — Tied e világegyetem, a melyet alkottál és tovább-alkotni meg nem szünöl soha; tied a gondolatok, melyek abban láthatólag kifejezve, testesülve vannak s végtelen bölcseségednek bámulatos nyomdokait jelzik; tied az erő és anyag, melyek akaratomnak hódolva hatnak és működnek; tied az öntudat, melyet hűn követve, örök eredetére vall az összhang és a rend; tied a szeretet, mely, mint egy folytonos özön, szétárad a világokon, mely ápol, melegít, éltet és meg-elevenít; tied a hűség, a melyen csüng s megáll rendithetetlenül maga az örök-lét. Tied minden, és tied vagyunk mi is. Ezért jövünk hozzád, az örökhöz, véges földi gyermekeid; hozzád a változhatlanhoz, változékony gyenge teremtményid; ezért keresünk tégedet, mennyei Atyánkat, az élet hullámai közt hányt és vetett, viharüzött fiaid és leányaid.

Ámbár tudjuk, jó Atyánk Istenünk, hogy az *egeknek egei téged be nem foghatnak*; ámbár tudjuk, hogy te mindenütt jelen vagy, hogy *ha a mennybe megyünk, ott vagy*; hogy *ha a koporsóba vetjük ágyunkat, ott is jelen vagy*, hogy *ha oly szárnyaink volnának, miként a hajnalnak, és a tengernek utolsó határán laknánk is, oda is a te jobb kezed röpitene minket*; — ámbár tudjuk, hogy te emberi kéz által emelt kőből csinált templomban nem lakol, — mert minden tiszta szív, a te megszentelt templomod — mégis hajlékot szereztünk, kicsiny kies helyet, hogy itt az életnek aggodalmaitól menekülve, olykor-olykor pihenést keressünk atyai szeretetednek nyugtató karjain; hajlékot szereztünk, hogy itt együttesen dicsőséget zengedezzünk, hogy itt testvéri ölekezésben nagy nevedhez imádkozzunk; hogy itt igédet hallgassuk; hogy itt lefolyt életünkre emlékezzünk, jövőnk felől reménykedjünk; hogy itt elmulasztott kötelességeinket elismerve, bűnünket megbánva, töredelmes imánk után megbocsátó kegyelmedet nyerjük; hogy itt együtt örvendezzünk az örvendezőekkel; együtt bánkodjunk a bánatosokkal, s együtt hullassunk könnyeket a könyhullatókkal.

Ismerjük némileg éltünk ösvényeit, jó Atyánk Istenünk! tudjuk, hogy rendeltetésünk a harcz, a küzdelem; tudjuk, hogy veszélyek, megpróbáltatások, akadályok merülnek föl

az élet útain; tudjuk hogy az öröm és bánat, remény és csalódás, derü és ború, jóllét és fájdalom egymást felváltva követik; tudjuk és ah! mily sokszor érezzük az életnek kevés virágai között egymást érő szűrő töviseit, ösvényeink sebző göröngyeit — — ámde tudjuk azt is, hogy kik benned bíz-
nak, meg nem csalatkoznak, s meg nem szégyenülnek, kik benned remélnek. E remény és e bizalom által ösztönözve keresünk tégedet; ezek által támogatva szereztük meg e hajlékot, mint imádásodnak házáat. — Atyánk, igaz szivből kérünk, mi neked ajánljuk . . . és te szenteld meg azt! Oltárt emelünk fel ebben, nem külsőleg, de szivünk mélyében . . . oh de te áldd meg azt! Áldozatot hozunk benne, keblünk érzelmében, egy szent elhatározásban, lelkünk lángoló hevében, örömünk és hálánk ömledezésében . . . és te fogadd el azt! — Áldd meg és szenteld meg e hajlékot lelkednek jelenlétével, hogy mindazok, kik téged keresnek, itt megtaláljanak, és érezzék, hogy ez a föld, melyen állnak, szent föld. Áldd meg s oltalmazd azt gondviseléseddel, hogy álljon rendithetlenül, és szolgáljon hiveid számára előcsarnokául a te országodnak, hol békét, lelki nyugalmat, igazságot, szeretetet és világosságot keresve, találva, haladjanak fokról fokra, lépésről lépésre feléd a végtelen tökély felé, hűn követve a nagy Mestert, a te szent fiadat.

Áldd meg hazánkat, nemzetünket jólléttel, békével! — Áldd meg e várost, ennek előljáróit és lakóit, áldd meg templo-
mait, humanus intézményeit, egyszerű vagy gazdag hajlékait; áldd meg vallásfelekezeteit, azok vezetőit és tagjait, anyagi és lelki javakkal, nemes törekvéseikben előhaladással, egymás iránt kölcsönös szeretettel és egyetértéssel. Áldj meg minden szívet, minden lelket a gondolat szentségével, az igaz munkásság buzgóságával, fáradozásaik édes gyümölcsével, a jóllét és megelégedés boldogító érzelmével. — Végül áldj meg minket mindannyian, kik az ünnepélyes alkalommal ez új, habár igénytelen, Sionra feljövénk! Áldj meg . . . s fogadd el hálánkat, hallgass meg esedezésünket, töltsd be ohajtásainkat s teljesítsd reményeinket. Ezekre kérünk, hallgass meg! Amen.

BESZÉD.

Alapige: III. Mó z. 26, 11–12.

„Az én hajlékomat közöttetek helyeztetem, s az én lelkem nem vet meg titeket. Közöttetek járok én szüntelen. Leszek nektek Istenetek, ti pedig lesztek nekem én népeim.“

Eljött már az idő, kedves atyámfiai! és eljött az óra, midőn ti, kik eddig fájón éreztétek, miként egykor a nagy Mester, hogy a vadállatoknak *vagyon barlangjok* s az *égi madaraknak fészük*, de az ember fiának nincsen hová lehajtani fejét: — ime most Isten segélyével megtaláltatok a helyet, hol lelketek az életnek gondjaitól, aggodalmaitól menekülve, pihenést kereshet a mennyei Atya szerető karjain. Eljött már az óra, midőn ti, kik nem sokkal ezelőtt álmélkodva, imádkozva állottatok — mint egykor a tanítványok *nézven égbe*: — ime most örömmel tértetek vissza az Olajfáknak hegyéről, a ti házatokba, örömmel halljátok az égi zendülést, a mely betölti a házat s a vigasztalás és lelkesülés erejét, bátorságot s új élet reményét önti lelketekbe. Eljött az óra, midőn ti, kik eddig csak az egyes emberi szivek nyilvános vagy titkos jóindulatából — mert a humánitás a szivekből végkép ki nem halhat — találtatok itt és amott befogadtatásra; és a kikre nézve olykor már-már beteljesülve

---

J e g y z e t. Tájékozással megjegyezzük, hogy a hmvásárhelyi unitárius egyházközség a jelen év elején több mint 100 lélekkel szaporodott nagy részben a ref. egyházból, a mi ott visszahatást keltett. E visszahatás okozta, hogy hiveink az ottani községi leányiskola tantermét istenitiszteletre havonkénti egy órára sem a közgyűléstől sem az iskolaszéktől meg nem nyerhették, s így kénytelenek voltak egy házat venni, melyet imateremmé alakítottak. — E küzdelemre, visszautasítatásra és vádakra czélznak a beszéd egyes helyei.

D. K.

lenni látszottak a költő szavai: „szerte nézett . . . s nem lelé honját a hazában“ — ime, most örömmel és lelkesüléssel gyűltek egybe a hajlékba, melyet Isten és a ti buzgóságotok számotokra szerzett; örömmel halljátok és ismételitek az evangélium jézusi szózatát, a mely egykor a Mestert látni ohajtó kicsiny Zaccheusnak házában elhangzott s lelkéig hatolva őt nemes elhatározásra, magasztos tettekre ösztönzé: *„ma lett üdvössége e háznak;“* örömmel érzitek az Ur igéjének megvalósulását, a gondolat és az ohaj megtestesülését: *az én hajlékomat közöttetek helyeztetem, s az én lelkem nem vet meg titeket. Közöttetek járok én szüntelen. Leszek nektek Istenetek, ti pedig lesztek nekem én népeim.*

És valóban méltán lehet nagy, őszinte és tiszta a ti örömeitek; méltán üdvözölhetitek lelkesüléssel e napot; méltán bocsáthattok szívből jövő hálát az egek Urához. Ti egy nagy és szép lépést tettetek. Ugy tetszik, mintha nektek is, miként egykor Abrahámnak szólott volna az Ur: *„eredj ki a te földedből, a te rokonságid közül, a te atyádnak házából, és én felmagasztalom a te nevedet és nagygyá teszlek tégedet; mintha egy titkos sejtelem vezetett volna, mintha egy benső sugallat ösztönözött volna, midőn, elhagyva a külső vallásnak régi oltárait, szentelt templomait és felavatott papjait, — a hová tán már csak a születés s a pusztá megszokás csatolt vala, — ennek kötelékeit széttépve, rozsdás bilincseit lerázva, mohosult falain rést törve, indultatok, követve a lelki sugallatot és választva magatoknak Istent, a kit enlelketek szerint szabadon, zavartalanul, kételkedés nélkül, békén és nyugodtan imádjatok; Istent kivel egyenesen, közvetlenül, mint gyermekek az édes atyával, közlekedhessetek; népet, embereket, kik ugyanezen véleményt hirdetik, ugyanezen hitet vallják, ugyanezen elveket követik, és a, kikkel ennél fogva testvérileg ölelkezve boldogok lehettek. Éreztétek, nemde, lelketekben az Isten törvényét, mely a kültermészetben is folyton működik, épít s a dolgokat tovább-tovább alakítja; éreztétek az emberi természet törvényét, mely az elébb-elébb haladás ösvényére szólit; éreztétek az erkölcs és a vallás jézusi parancsát: *„legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes.“* Éreztétek, nemde, s tán átvillant szíveteken a magasra törő alpesi ifjút megénekelő unitárius költőnek nagy, szép gondolata, midőn zengi:*

„Egy ifju ment jég s hó között; E jelszó zászlója fölött: „Fölebb! fölebb!“ Homloka sötét, de a szem Villog, mint tőr, hüvelytelen. S mint ezüst hangu fuvola, Oly édes, különös szava: „Fölebb! fölebb!“ „Ne menj tovább!“ kiált az agg, „Ott vészes felhők torlanak, . . . „Nézd, tördelt fenyük rengenek! Nézd, milyen rémes meredek!“ Szól a pásztor s jó éjt kíván; De zeng a távol magasán: „Fölebb! fölebb!“ . . . Ott fekszik örök éjjelen, Oly szép még bár élettelen; S mint hulló csillag, tiszta, szép, Az égből szózat száll ekép: „Fölebb! fölebb!“ — Ha mindezeket éreztétek; hogyha szent volt a vágy, mely az istenkeresés végtelenségébe egy további pillantást vetni ösztönözött; ha szent és nemes volt az elhatározás, a mely egy messzi távoli, egy magasztos eszmény tisztább belátására biztatott; ha az önzés és földiség által vissza nem tartatva, az akadályok és nehézségek által vissza nem rettentve léptetek e térre, a melyet egy benső ohaj képzeletetekben előtökbe rajzolt; hogyha ily önbizalommal ragadtátok kezeitekbe a zászlót, az unitarizmus zászlóját, melynek fölirata: „Fölebb! fölebb!“ — akkor őszinte szivből és örömmel üdvözöllek titeket, mint a haladás és egy-isten-bivés egyházának legujabb tagjait; akkor a lelkesülés és egy tiszta lelki gyönyör biztató hatása alatt gondolhattok e hajlékra, melyet Isten közöttetek helyeztetett; akkor alapos reménynyel tekinthettek a jövőbe a kezdet ezen első nehézségei legyőzése alkalmából; akkor örömmel szentelhetitek s jertek — a vallás eredetéről és fejlődéséről elmélkedve — szenteljük is e hajlékot, mint az imádkozás házát, az Egyetlen egy Istennek, a mennyei Atyának igaz és őszinte tiszteletére.

A tisztelet érzete és annak kifejezése az imádás az emberi természet eredeti tulajdonaihoz tartozik, annak lényeges elemét alkotja. Valami fensőbb, magasabb erőnek érzete egykorú az első érző emberrel. A végtelennek gondolata együtt jár a véges gondolatával, sőt az egyik a másiknak föltétele. Az istentudat ép oly régi az emberben, mint az emberi öntudat. Már a legelső gondolkozó ember megteremté az Istennek gondolatát; a legelső öntudatosan érző teremtmény megérezte egy örök öntudatos lény, a teremő, létezését. A történelem

előtti időknek a tudományos kutatás által megtalált legrégibb maradványai az istentiszteletnek egy vagy más alakban már akkor is fennlétét bizonyítják. A mythologiák, száj- és szó-hagyományok, legendák szintén emellett szólanak. A történelem eseményeinek kiindulásánál s folyamánál többé-kevésbé mindenütt ott találjuk a vallást, vagy mint rugót, vagy mint befolyást, vagy mint hatalmas tényezőt. Az irodalomban a hozzánk átszállott legrégibb emlékek, siriratok, bevésések, a hymnuszok ezrei mind a vallásos érzés egy-egy kifejezéseit foglalják magokban. A művészet nagyszerű alkotásai, a szobrászat és festészet remekei a vallástól kölcsönözték legmegragadóbb eszményeiket. A költészet itt találta, ezen örök forrásból merítette legszentebb s legmagasztosabb eszméit, gondolatait. A zenészet ennek hurjain játszta le legmélységesebb s legmeghatóbb játékeit, most az áhitatban a szív mélyébe hatolva, majd dicsőítő accórdokban a lélek szárnyain az egekig emelkedve. Szóval a mi szép és nemes, jó és igaz, szent és magasztos volt és van az emberiségben, mindaz a vallásnak mint édes anyának emlőjén nőtt, táplálkozott; mindaz az emberi természet e mélységes tulajdonának köszöni szépségét, zománczát, hatását és ellenállhatlan vonzerejét; ettől nyeri becsét és értékét, marandóságát és halhatatlanságát. A vallás tehát az emberi természetnek legmélyebb és leghatékonyabb érzelme; ez érzelem kifolyásai, a tisztelet, az imádás, a hála, mindig megvoltak az emberiségben, fenhagyták műveiket annak lelki történelmében, szelidítették szokásait, fékeztek szenvedélyeit, irányozták cselekedeteit, nemesbitették erkölceit, megkoszorúzták erényeit. A vallás tehát nem egyes emberek találmánya, nem a papi osztály által kigondolt ravaszterv, melylyel a nép lelkét elcsábítva, értelmét ámitva, annak nagy tömegét hatalmukba kerítették volna; — nem, a vallás egy benső érzet, egy ösztöne a léleknek, a mely fölfelé irányul, hogy az értelem segítségével belássa a láthatatlant, megragadja az elérhetetlent, magáévá tegye az örököt; egy benső vágy, mely e változó világban vagy azon fölül, valami változhatatlant, e forgandóban avagy azon fölül, valamely állandót, marandót keres; egy erő a végesben, mely a végtelennel rokonságot érez s azzal mind szorosabb összeköttetésbe jönni igyekezik; egy lelki viszony érzete a halandó ember és a halhatatlan Isten között;

egy lelki szükséglet, mely kielégítetést, betöltetést ohajt. Ilyen lévén a vallás alapjában, mi természetesebb, minthogy ez érzelmek a kültermészet szemlélése és hatása alatt működésbe jöttek, kifolyást kerestek, szétáradtak s realizálni, megvalósítani igyekeztek a tárgyat, az eszményt, a mely felé irányultak. E szétáradás állította elő a népek közt a különböző istentisztelet-formákat és szertartásokat; és ez eszmény-valósítás alkotta a különböző isteneket; ezek imádták a kő- és fadarabokat, állatokat; ezek istenítették a természet erőit, vagy teremtetek emberek képére isteni lényeket; ezek építették a szent helyeket, templomokat, oraculumokat, kápolnákat, oltárokat; ezek tették szükségessé s hozták létre a papokat, a vallásos ügyek vezetőit, a lelki élet ápolóit, a világosság terjesztőit. — És habár tagadhatatlanul a papság olykor s fájdalom gyakran visszaélt ez érzelmekkel s részint elfogultságból, részint önzésből a maga javára sötétségben tartotta a népet, közvetítőül toltta fel magát a nép és az Isten közé; elnémitni igyekezett az észet; vallás helyett mesterségesen kiokoskodott theológiát hirdetett, őszinte élő hit helyett katéchismusokat terjesztett s ezek tanai-
ban feltétlen megnyugovást s mindenekfelett engedelmességet kívánt és követelt: mindazáltal e visszaélések, e mesterségesen terjesztett sötétség, e külsőségek, e megszorítások, bár haladását gátolták, el nem fojthatták a vallást. Nem, mert az emberi természet mindvégig bezárva nem tartható, békójából kitör és eget kér; a lélek szabadságért kiált, üdébb, tisztább légkört keres, hol önként és magasabban mint fölebb emelkedhetik; az ész és lelkiismeret jogát követeli, — s ezeket ezen útjokban, vonzalmukban, törekvéseikben végleg föltartóztatni nem lehet. Innen van az, hogy mikor az emberiség lelki életének egére homályos felhők borultak; mikor a babona és tudatlanság uralkodott a józan ész helyett; midőn a külsőségekhez formásokhoz s élettelen szertartásokhoz kötött vallás a népre nézve is már elveszíté buzditó, tápláló, éltető hatását; midőn augur augur-társával mosoly nélkül nem találkozhatott: mindannyiszor egy-egy reformátor állott elő, ki a kornak szükségét belátva, a nép lelki fogyatkozásait fölismerve, az emberi természet mélyére lebocsátkozva, onnan kincseket hozott fel, új és magasabb eszméket szórt szélyel; megtámadta a vakoknak vak és önző vezetőit; fennszóval hirdette ama nagy igazságo-

kat, melyek a tiszta szívben teremnek s oda térnek vissza, szivből jönnek és ahoz szólanak. És ez igazságok villámként gyújtottak, hatottak, tisztították a megbüzhödt és kábitó légkört; nyomukban vihar támadott, egy nagy benső forradalom, megragadva a lelkeket, széttörve békóit, seperve a roszt, a bünt, felszabadítva a gondolatot, működésbe hozva az ész és a lelkiismeret hatalmát, üzve az ámitást, a tévelygést, a tudatlanságot. És a vihar után: egy új derü, egy új reménynek biztató mosolya, egy magasabb látkör, egy tisztább tekintet, egy új és egy szentebb élet; és ez új életben egy új erő, új bizalom, új munkásság, mely hat, gyarapít és épít a rombolás után; és e munkásságban egy új boldogság érzete, mely örömet, békét áraszt a lezajlott vihar után.

És valjon mindezekből mi a tanulság afiai?! Egyik az, hogy a benső vallás, ép azért mert az emberi természet mélyén gyökerezik — e benső vallás örök; örök a multban, ha tán vad kinövései és elferdült hajtásai voltak is olykor; örök a jövőben; s mindaddig míg az emberben a bámulat, a tisztelet, a hála, a szeretet érzelmei, a magasabb utáni vágy meglesznek — ezek pedig mindig lesznek, mert az emberi természet mint ilyen a tökélyre csak törekszik, de oda el nem jut — mindaddig a vallás is meglesz; mindaddig bámulunk, tisztelünk, imádunk, hálát adunk, szeretünk és többről többre törekszünk, és e törekvésünk közben hiszünk, bizunk, kételkedünk és újra reménylünk. A vallás tehát elveszni és megsemmisülni nem fog, mert az emberi természet lényegében mindig ugyanaz és az leend, a benső vallás pedig e lényeghez tartozik. Maga a tudomány is csak a vallás ferde kinövéseit irthatja ki, de gyökereiben meg nem renditheti. A tudomány igazságai csak erősíthetik a vallás igazságait.

Másik tanulság az, hogy mint minden, úgy a vallás is a haladás és továbbfejlődés törvényének van alárendelve s e törvényt kell, hogy kövesse. A vallások történelme bizonyítja, hogy az emberi mivelődés haladásával a vallás is haladott, fejlődött; a felfogások tisztultabbak, az eszmék magasabbak, és a gondolatok mind szentebbek lettek. A mint az önismeret emelkedett, úgy emelkedett az istenismeret is. Az isten nőtt az emberiséggel. Minden előre tett lépés egy-egy harcot keltett, melyben az ember jobb tisztább eredetibb természete

küzdött ama második természet, a megszokás ellen, az élő hit a kihalt hitformák ellen, a vallás a theologia ellen, a józan és tiszta gondolkozás az elfogultság és babona ellen. Így kellett küzdenie a ker. vallásnak a zsidó és pogány vallások ellen; így a reformációnak az erkölcsi és vallási visszaélések, elferditett hamis tanok ellen. — És e harcoknál, e hitjavításoknál egy nevezetes tény ötlük szemünkbe, az t. i. hogy minden reformátor egyszerűen a vallás eredeti forrására az emberi természetre igyekezett visszamenni; így ment vissza Jézus a szív tisztaságára, elvetve minden külsőséget, mik századok folytán a judaizmusban kifejlődtek. Így mentek vissza a ker. reformátorok is többé-kevésbé a jézusi alapra. Luther és Calvin azonban részint a körülmények nyomása miatt, részint némi elfogultság miatt, nem annyira a jézusi alapra mentek vissza, mint inkább a bibliaira s így némely tanokat nem tartottak czélszerűnek kellően tisztázni; pápai tekintély helyett a bibliát vevék tekintélyül; a bibliának pedig nemcsak betűje van, hanem szelleme is; amaz öl, ez éltet és elevenít. E szellemet, e lelket keresve, vizsgálva s ennek vezetése mellett a jézusi alapra fokanként teljesen visszatérve lépett fel Dávid Ferencz az Isten egysége tanával s vitte a reformációt egy nagy lépéssel elébb. A szent iratokat mélyebben vizsgálva, úgy találta, s igaz is, hogy abban a szentháromság határozottan sehol tanítva nincs; hogy Jézus és az ő tanítványai az egyetlen egy Istent, az Atyát hirdették, s hogy az egyháztörténelem bizonyítása szerint a háromság tana csak a későbbi 3—4-ik században fejlődött ki a theologiai speculatiók következtében. Ő tehát ez ellen nyíltan föllépett és lőn az unitárizmus megalapítója és martyrja, ott túl ama szép bérczes hazában, hol tisztább a patak, zengőbbek a dalok, tisztultabb a légkör, s hegyek halmok között a szabadság napja biztatóbban ragyog. Föllépése s erőteljes működése folytán az unitárizmus pár év alatt gyors elterjedésnek indult s 1568-ban és 71-ben már az országos törvény által is elismerttetett; maga a király II. János is, ez a korát megelőzőtt szellem, unitáriussá lett s őt követte Erdélyország színe java; elannyira, hogy 1578-ban a tordai egyházi gyűlésen már 322 unitárius pap volt jelen az otthon maradottakon kívül. Sőt kihatott az ige ide Magyarországra is; az Alföldön mintegy 37 unitárius egyházközség

volt. Ki tudja, hátha az ősök szelleme támadt föl bennetek s követelt egy új életet 300 év után. Nagy idők voltak ezek! A János Zsigmond rövid uralkodási korszaka kitörülhetlenül fénylő betűkkel van beírva s páratlanul áll az emberiség művelődéstörténelmében. A mit más nagy nemzetek csak az utóbbi időkben mondtak ki s tettek törvényczikkbe — a gondolat és lelkiismeret szabadságát, t. i. hogy mindenki azt a vallást kövesse, melyet szive sugall s hogy 'ennek gyakorlásában ne háborgattassék — ezt ama kis ország már 3 száz évvel ezelőtt törvénybe iktatta. Büszke lehet reá Erdély s az unitarizmus! Ily szép hajnala volt az unitarizmusnak. Hogy mi történt tovább 3 század folytán, miket szenvedett a katolikus és protestans fejedelmek, majd az osztrák ház uralma alatt — fölemlegetni nem akarom. Igazságon alapult, az igazság szabadságot keres, a szabadságnak pedig az önkény, a hatalom, ellensége szokott lenni. De az igazság, ha egy ideig elnyomva lehet is, elébb-utóbb föltámad s újra él. Isten segélyével átértük a megpróbáltatás nehéz időit; vészben és viharban — megfogyva bár, de törve nem, — megállottunk. És mi az unokák megértük azt, a mi némely hegyes vidékeken látható, t. i. egy második hajnalt, egy második napfölkelést. A kor szelleme más irányt vett, pártunkhoz szegődött, eszméinket, elveinket magáéivá tette. Ezeké s így miénk a jövő. S ezt nem csak én mondom. Hazánknak ama nagy fia, *) amaz élőszobor, kire százados unokák is tisztelettel fognak majd feltekinteni, a szabadság ama nagy bajnoka, a ki szabad hazáját vesztivén, ama legszabadabb hazában Amerikában is megfordult, s a ki az unitarizmust ott még bővebben hallotta, látta és megismerte, ő mondá, nem rég, hogy ő is ezt tartja a jövő vallásának. Vagy kérdezzetek meg akármely tisztán gondolkozó és őszintén nyilatkozó embert, mind azt mondják — én már százaktól hallottam — hogy az unitarizmusé a jövő, hogy a haladó kor gondolkozásának és érzelmeinek csak ez felelhet meg. Maga a józan ész a világegyetemnek teremtőjét s kormányzóját csak mint egységet foghatja fel. Ama végtelen, amaz örök szellem, ama legvégső s legfőbb ok miként lehetne több? — De még ezen is túl menve, azt

*) Kossuth Lajos.

mondom, hogy az emberi szív mikor önkéntelen ömledezik, a lélek mikor valóban és igazán imádkozik — nem ismer s nem vesz számításba sem egységet, sem háromságot, sem többséget, hanem kiönti érzelmeit, hálálkodik, imádkozik egyszerüen s önkéntelen Istenéhez, az Atyához, annak mennyisége számítása nélkül. Ebből folyólag következtetem, hogy az unitarizmusnak, vagy az Isten-egység hirdetésének szükségessége is csak addig állhat fenn, míg az Isten háromsága, vagy többsége, mint tan, hirdetve van; mihelyt ezek megszűnnek, önként elenyészik amaz is, s így tán eljön az idő, mert el kell jönnie, midőn az ész ezen spekulációi erejüket s hatásukat elvesztvén, s az isten egysége egy önkéntértetődő, kétségbevonhatlan ténynek tűnven fel: az igaz hívők imádni fogják, miként egykor Jézus, az Istent, a kit a szív megérez, az ész kételkedés nélkül helybe hagy s a lelkiismeret önként megerősít. Ekkor leomlanak a válaszfalak, melyeket a theologia és az önérdek épített, és az emberiség testvéries egységben és szeretetben fogja imádni az Atyát lélekben és igazságban. — Addig azonban a zászlót fenn kell hordoznunk. Meg kell győznünk embertársainkat arról, hogy az erkölcsi és isteni törvény nemcsak azt parancsolja, hogy elhagyjuk a rosszat és kövessük a jót, hanem azt is, hogy átmenjünk a jóról a jobbra, a nemesről a nemesebbre, az igazról az igazabbra, a magasról a magasabbra; hogy haladjunk fölebb fölebb, a menny felé, Isten felé. Meg kell győznünk arról, hogy mi a tökéletesedést tüztük ki elvünkül; hogy ama legnagyobb mestert, azt a magas példány-embert az emberiség ama nagy jóltevőjét és barátját, az igaz vallásnak legkiválóbb hirdetőjét, legkimagaslóbb profétáját, azt az utolérhetetlen reformátort, a názárethi Jézust, fogadjuk el mesterünkül, tanítónkul és útmutatónkul; mutassuk meg, hogy az ő erkölcsi tanait, mély vallásosságát, áldozatkészségét nem csak elismerjük, s ama két nagy parancsot: „szeressed az Istent, és szeressed felebarátidat“ nemcsak elfogadjuk s helyeseljük, hanem követjük, megtartjuk és éljük azokat gondolatainkban, érzelmeinkben, cselekedeteinkben és egész életünkben; mert csak az a valódi vallás, mely az egész életet áthatja, annak minden egyes mozzanatában mint élő erő, mint tápláló és biztató lélek nyilatkozik. Mutassuk meg, hogy az egyéni meggyőződés, a gondolat és lelkiis-

meret szabadságát, mi nemcsak megköveteljük, hanem másokban is megbecsüljük s tiszteletben tartjuk. Szóval mutassuk meg, hogy a mi vallásos életünk főelve a többről többre, magasabb világosságra, szentebb igazságra, mélyebb lelkitisztaságra törekvés, s hogy ezen törekvésünknek egyetlen rugója, éltető ereje: az isten- és emberszeretet.

Az emberi természet mélyéből kiinduló s mind tovább fejlődő vallás ilyen felfogása mellett, ily elvek által vezetve, ily érzelmektől áthatva, mint az unitárius egyház igaz hívői, járjatok el, kedves hitrokonok, mindannyiszor, midőn alkalmatok leend, istentiszteletre e hajlékba, melyet Isten közöttetek helyezettett. Jöjjetek el ide imádkozni, elmélkedni, hálát adni; jöjjetek el Istent megkeresni. Nem mintha ő, amaz örök szellem, csak e helyen vagy csak templomban lakoznék — a mint a régiek hitték — s csak ott lenne található. Oh nem, hisz ez egész nagy mindenség az ő mérhetlen temploma; napok, csillagzatok dicsőségét szólják; ég, föld és tengerek az ő hatalmáról beszélnek; a tünemények ezrei az ő gondolatait hirdetik; az ég madarai, dalaikban felé emelkednek; a térek és mezők kalászhai, a réteknek virágai meghajolva neki adnak hálát; az egésznek s egyeseknek lelket bájoló szépsége, a változatoknak bámulat-keltő összhangja mind ama végtelen észbölcséségére vallanak. Ő egyedül mindenekben minden, és mi is őbenne vagyunk, mozgunk és élünk; az ő hűségében állunk, szeretete karjain nyugosunk. Ő tehát mindig és mindenütt kereshető, imádható és dicsőíthető; *ő közöttünk jár szüntelen.* De azért mégis jöjjetek el e hajlékba Istent megkeresni, vele társalkodni. Nem mintha meg nem találhatnátok s ne éreznétek őt önnönmagatokban a saját lelketekben is, — mert hisz, a nagy apostol szerint, *ti az istennek templomai vagytok.* Avagy ki az, ki az élet legszentebb pillanatában Isten működését, lelkének ható erejét, ihletését önmagában ne érezte volna? Ki az, a ki a vallásnak ama komoly nagy iskolájában, a bánatban, őt föl ne ismerte és meg ne találta volna? A léleknek minden szép nemes és igaz működéseiben, kiható vagy benmaradó munkásságaiban az isteni lélek nyilatkozik. A *szánakozásban*, mely fájdalmat enyhít, a *részvétben*

mely könyeket törül; a *felebaráti szeretetben*, mely a szívtől a szívhez áldozatokat visz; a *jóltevésben*, mely a kebelből önként s titkon indul s mint a szükölködők geniussa ajándékokkal meg-
 rakodva érkezik; a *megbocsátásban*, mely a sérelem boszú-
 érzetét előzékeny szelidséggé változtatja; a sértett *lelkiismeret-
 ben*, mely tompa, mély, zúgó morájával egész valónkat forron-
 gásba hozza; a *megbánásban*, midőn az emlékezet újra meg
 újra egy-egy sohaj gyászfátyolával takarja a szívet; az *önmeg-
 tagadásban és lemondásban*, midőn az akarat egy fensőbb pa-
 rancsra az elhatározás bilincseibe veri a szenvedélyeket; a
 fensőbb vágyakban, az *áhitatban*, midőn a gondolat az érzés-
 sel egy ohajba vegyülve égre emelkedik; a *hitben*, mely a
 kétségbeesés hullámai közé megmentő kőszirtet állít; a *bizu-
 lomban*, melyen a lélek szárnyra kél; a *reményben*, mely rom-
 jaiból föltámad s újra él — — mindezekben Isten nyilatkozik,
 mindezek bizonyságok az ő bennünk lételéről, hatásáról és
 működéséről; és boldog az, a ki ezeket érezi, intéseiket elfo-
 gadja és követi; boldog a ki ezekben él, ezeknek ihletése
 alatt áll, mert az megtalálta Istenét s társalkodik vele ottho-
 nában ép úgy, mint az életnek akármely küzdterén. Ámde
 azért járjatok el ide mégis, mert úgy tetszik, mintha az együt-
 tes ima jobban megindítaná a szívet, jobban meghatná a lel-
 ket, jobban erősitené az akaratot, és jobban ápolná a vallásos-
 ságot, a szeretet tüzét. Mintha az együttes hymnus erősebb s
 biztosabb szárnyakon szállna az ég felé; mintha az együttes
 áldozat inkább emlékeztetne közös mennyei Atyánkra, s
 ugyanakkor kölcsönös testvériségünkre. Jöjjetek ide, gazdag
 és szegény, úr és szolga, hívó és hitetlen, bűnös és büntelen, s
 itt együtt hallgassátok az Isten beszédét, *mely meg nem kötte-
 tett*, együtt imádkozzatok, együtt énekeljete, együtt áldozza-
 tok, együtt örvendezzetek, és a mi az emberi életnek elmarad-
 hatatlan kísérője — — itt együtt sirjatok. Ez egységben, e
 testvéri szeretetben, a szív és lélek amaz igaz erényeiben,
 legyetek az egyetlen egy Istennek, a szeretet Istenének valódi
népei. Ez által fogjátok mind jobban megismerni őt, s ez által
 tisztelitek meg és teszitek szentté ezt az ő hajlékát, melyet
 közöttetek helyeztetett. Az ő szeretete és bátorító, buzdító
 szelleme lengjen fölöttetek, és az ő áldása kísérje igaz mun-
 kásságotokat!

Nektek pedig, nemes Hódmező-Vásárhely városa érdemes közönsége, kiválóan tisztelt előljárói, felekezetei s azok vezérei! — e kicsiny sereget, e kis nyáját, a mely pásztorát is csak ritkán láthatja, ajánlom barátságotokba, jóindulatótokba és szeretetetekbe. Közületek valók, földiitek, véreitek, rokonaitok . . . . tekintsétek tehát és tartsátok ilyenekül! A vád, hogy ők külső indokból vagy önérdékből jöttek volna hozzánk, meg nem állhat, hiszen akkor mehetek volna ők más, gazdag s rendezett felekezethez, a hol van templom és lelkész, iskola s tanító; hogy pedig a teher-nem-viselés kilátásaival lettek volna csábitgatva, ezt megczáfolták ők maguk, megczáfolja ez ünnepély, a tény, hogy áldozatok árán is hajlékot szereztek, melyért bizony még sokat kell izzadniok, áldozniok. Kellett tehát lenni valami mélyebb és bensőbb indító oknak, a mely csak alkalomra várt. Az alkalom megjött, és ők csatlakoztak egy kicsiny csoporthoz, melynek mint egyháznak alig volt egyebe, csak Istene, és még . . . igaz! . . . egy temetőhelye. Ezt szereztek volt ők, tán azzal a gondolat-tal, hogy ha már e földön folyton harczolniok, küzdeniök és fáradniok kell: majd ha napjuk lehanyatlik, poraik nyugodjanak békén és csendesen az anyaföld kebelében, melyet, mint Abrahám maguknak megvásároltak; lelkük különben is megtalálándja otthonát ama jobb hazában, hol az Atyának házában sok hajlékok vannak. Ezekhez csatlakoztak ők, az új megtérők. És ime már hajlékuk van, s valjon e tény nem elismerésre méltó-e? Valjon nem ohajtandó-e, hogy minden szegleten a vallásnak és erkölcsnek egy-egy temploma nyiljék? . . . Isten teremt prófétákat a kövekből. Ne vádoljátok hát őket; a ki támadni akar, ám van a társadalomban elég rossz, bűn, ferdeség, tévelygés és tudatlanság — ám harczoljon ezek ellen, legyen ez a támadás mezeje; de a ki igazságot, szabadságot keres, a ki lelkiismeretét megnyugtadni vágyik, az hadd maradjon békében és folytassa útját akadálytalanul. De hisz, ti nem is hibáztathatótok őket; oly egyház tagjai lettek, mely elveiben legőszintébb, eszméiben legtisztább, legszabadabb, s nemzetileg legmagyarabb. Elfogulatlanul meggondolva, büszkék lehettek, s hiszem, azok is vagytok arra, hogy a nagy magyar alföldön ép e derék város volt az, melyben az unitarizmus zászlója újból kitűzetett. Támogassátok hát inkább

őket. Ime ők üdvözülnek általam: békességgel! szeretettel! — fogadjátok ez üdvözletet testvéries viszonzással: Békességgel, szeretettel! — A szeretet és jószág Istenének áldása szálljon e városra és annak lakóira!

Te pedig kis hajlék, melynek építője bizonyára nem álmodta, hogy egykor még az imádság házává leendesz, te állj, miként Sion, rendithetetlenül! Benned a hymnuszok s az ígének szivből jövő beszédei ne legyenek csak elhangzó szavak a pusztában, hanem visszazengve újra meg újra járják át a kebelt, hassanak, gyümölcsözzenek, építsenek és lelkesítsenek. Falaidnak fehérsége, tisztasága jelképezze az imádók lelki tisztaságát. Ablakaid világossága jelezzen egy-egy új derüt, egy benső világosságot! Egyszerűséged jelképezze a hívők őszinteségét, alázatosságát. Te állj, légy befogadója az istenkeresőknek, gazdagnak, szegénynek; légy menedékhelye az üldözötteknek, vigasztalója a bánatosoknak, megmentője az elhagyottaknak! . . . Koszoruid elhervadnak, de ne hervadjon a füzér, mely sziv érzelmiből kötve, illatával mennyekig ér! . . . Tornyaid nincsenek, de falaid ég felé állanak . . . hadd ragyogjon rajtok az irányzó: Fölebb! fölebb! . . . Te állj, s ha majd utódaink, mint egykor Salamon, építnek az Urnak egy szebb, fénylőbb, magasabb s ragyogóbb templomot — a te létezésed szent emléke akkor is maradjon, éljen s nemzedékről nemzedékre szálljon! . . .

Te pedig, oh Isten! a te örök jelenléteddel szenteld meg e helyet, imádásod helyét, s gondviselésed szelleme lebegjen fölötte és a te népeid fölött örökkön-örökké!!

Amen.

